

O'ZBEK VA RUS TILSHUNOSLIGIDA EVFEMIZMLARNING O'RGANILISHI

Begmatova Dilorom A'zamxon qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17492233>

Annotatsiya. Bugungi globallashtirilgan jamiyatda nozik mavzularda nomaqbul so'zlarni nisbatan muloyimroq so'zlar, ya'ni evfemizmlar bilan almashtirishga ehtiyoj ortdi. Insonlar so'zlayotgan nutqi keskin yoki haqoratli bo'lishini oldini olish maqsadida o'z fikrlarini bildirish uchun yumshoqroq alternativlardan foydalanishi bugungi kun zaruratiga aylandi. Ushbu maqolada evfemizmlarning o'rganilish tarixi va olimlarning evfemizm bo'yicha yondashuvlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: evfemizm, nutqiy madaniyat, stilistika, ijobiy bo'yovdorlik.

Аннотация. В современном глобализированном обществе возрастает потребность в замене неуместных слов по деликатным темам более вежливыми словами, то есть эвфемизмами. Сегодня людям стало необходимо использовать более мягкие альтернативы для самовыражения, чтобы их речь не была резкой или оскорбительной. В данной статье описывается история изучения эвфемизмов и подходы ученых к эвфемизмам.

Ключевые слова: эвфемизмы, культура речи, стилистика, положительная окраска.

Abstract. In today's globalized society, there is an increased need to replace inappropriate words on sensitive topics with more polite words, that is, euphemisms. It has become a necessity today for people to use softer alternatives to express themselves in order to prevent their speech from being harsh or offensive. This article describes the history of the study of euphemisms and the approaches of scientists to euphemisms.

Key words: euphemism, speech culture, stylistics, positive coloring.

Evfemizmning paydo bo'lishi insoniyat tafakkuri va axloqiy qadriyatlar rivoji bilan bog'liq. U nafaqat til hodisasi (ifoda etayotgan shaxs nuqtai nazaridan noqulay bo'lgan birliklar o'rnida qo'llangan so'z, so'z birikmasi yoki gap), balki insonning nutqiy vaziyatni qaysidir ma'noda o'zgartirishga moyilligi sifatida ham namoyon bo'ladi. Maqbul so'z qo'llana turib, so'zlovchi tomonidan man etilgan (tabu) birliklar qo'llanishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan nosoz muhit yumshatiladi. Man etilgan so'zlar esa insoniyat bilan tengqur deyilsa, mubolag'a bo'lmaydi.

A. Hojievning 2002-yilda qayta nashr qilingan "Lingvistik terminlar izohli lug'ati"da evfemizmga quyidagicha izoh beriladi: "Evfemizm (grek. euphemismos; eu yaxshi, phemi gapiraman) narsa - hodisaning ancha yumshoq formasidagi ifodasi; qo'pol, beadab so'z, ibora va tabu o'rnida qo'pol bo'lmagan, botmaydigan so'z, iborani qo'llash. Mas., ikkiqat so'zi o'rnida homilador, og'ir oyoqli so'zlarini qo'llash".

XX asrga kelib nafaqat inson a'zolari, balki hayvon va hasharot, kasallik va narsa-hodisalar nomini evfemalashtirish ham avj oladi. Chunki jahon urushi davrida odam savdosi, yetimlik, fohishabozlik rivoj topa borgan sari evfemik birliklar va argotizmlar ham ko'payib boradi. Ularning ma'noviy xususiyatlari zamon va makonda, insoniyat xatti-harakati va holati bilan bog'liq holda tomir yoza boshladi.

Евфемизм hodisasi XX asr boshlarida umumtilshunoslikda J. Vandries¹, L.A. Bulaxovskiy² kabi tilshunoslar tomonidan soha bilan bog'liq adabiyotlarda qayd etilgan bo'lib, ularning fikr-mulohazalari evfemizm mohiyati tavsifining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu hodisani alohida millat, alohida jins vakillari (oltay ayollari nutqi) misolida tadqiq etgan olimlar sirasiga A.N. Samoylovich³, N.A. Baskakov⁴larni kiritish mumkin.

Ular evfemizmni etnik hodisa sifatida kuzatib, ko'pqirrali jihatlarini yoritishga harakat qilishadi. E.A. Agayan⁵, O.N. Turbachev⁶lar ham ma'lum guruh mentalitet doirasida bu til hodisasini tadqiq etishdi. S. Otayev⁷ turkman tili evfemizmlari, G.G. Musaboyev qozoq tili evfemizmlari, V.P. Dorbakova⁸ mongol xalqi evfemizmlari, N.G. Mixaylovskaya Uzoq sharq tillari – chukot, xanti-mansiy, nanay xalqlari tilida uchraydigan evfemizmlarni tahlil qilishgan. Shuningdek, tuva tilida uchraydigan evfemizmlar borasida S.P.Vanshteyn⁹, Sh.Ch.Sat¹⁰, ingliz tilida uchraydigan evfemizmlar xususida I.V.Arnold¹¹ kabi tadqiqotchilar ham o'z ishlarida ba'zi fikrlarni bildirishgan.

A.A.Reformatskiy¹² tabu o'rnida qo'llanilayotgan evfemik birliklarni etnik taraqqiyot bilan bog'liq deb hisoblaydi. Tabuning paydo bo'lishiga turli bid'at va xurofotlar sabab bo'lganligini aytib, evfemizmlar uning nomini “yopish” uchun xizmat qilishini ta'kidlaydi. R.A.Budagov¹³ esa tabuning paydo bo'lishiga insoniyatning e'tiqodi turtki bo'lganligi va u ma'lum ma'noda tafakkur rivoji omillaridan ekanligini e'tirof etgan.

Evfemizm hodisasi B.A. Larin¹⁴, A.M. Kansev, N.S. Boschayeva, L.V. Artyushkina, G.G. Kujim va boshqa tilshunoslar tomonidan o'rganilgan bo'lib, uning turli jihatlarini yoritilgan. Masalan, L.V.Artyushkina¹⁵ evfemizmlarning almashinishi va semantik tiplarini tadqiq etgan bo'lsa, N.S.Boschayeva¹⁶ tomonidan uning pragmatik aspekti keng o'rganildi. G.G.Kujim¹⁷ evfemizmni tilning “melirativ” vositasi sifatida tadqiq qiladi, A.M.Kasev¹⁸ uni ijtimoiy

¹ Вандриес Ж. Язык. – М.: Учпедгиз, 1937.

² Булаховский Л.А. Введение в языкознание. Часть 2. – М.: Учпедгиз, 1953.

³ Самойлович А.Н. Женские слова у алтайских тюрков // Язык и литература. – Л., 1929. Т 3. – С. 124-125; Самойлович А.Н. Запретные слова в языках казах-киргизской замужней женщины. – СПб: Рус. вост. отд. общество. – 1915. – С. 167.

⁴ Баскаков Н.А. Пережитки табу и тотемизма в языках народов Алтая // Советская тюркология. – Баку, 1974. – №2. – С.3-9.

⁵ Агаян Э.А. Введение в языкознание. – Ереван: Университет, 1960. – С.269.

⁶ Турбачев О.Н. Из истории табуистических названий // Вопросы славянского языкознания. Вып. 3. – М., 1958. – С.12.

⁷ Атаев С. Эвфемизмы в туркменском языке: Автореф. дисс...канд. филол. наук. – Ашхабад, 1955. – С.21.

⁸ Дарбакова В.П. Омонимия. МНР // Ономастика. – М.: Наука, 1969. – С. 199-200.

⁹ Ванштейн С.П. Личные именно-термины родства и прозвища у тувинцев // Ономастика. – М.: Наука, 1969. – С. 128-131.

¹⁰ Сат Ш.Ч. Табу и эвфемизмы в тувинском языке // Советская тюркология. – Баку, 1981. – С. 45.

¹¹ Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1959. – С.12-55.

¹² Реформатский А.А. Введение в языкознание. – М.: РАН, 2005.

¹³ Будагов Р.А. Введение в науку о языке. – М.: Индрик, 2003.

¹⁴ Ларин Б.А. Об эвфемизмах // Ученые записки ЛГУ. – Л., 1961.

¹⁵ Артюшкина Л.В. Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке: Дисс...канд. филол. наук. – М., 2002.

¹⁶ Босчаева Н.Ц. Контекстуальная эвфемия в современном английском языке. – Л.: Наука, Ленинградское отд., 1989.

¹⁷ Кужим Г.Г. Универсальный лингвистический закон триады: Дисс...канд. филол. наук. – Армавир, 2003.

¹⁸ Кацев А.М. Эвфемизмы в современном английском языке. – Л.: Наука, 1977.

psixologik jihatdan talqin etdi. Bu hodisaning qayta nomlash bilan bog'liq tomoni esa N.M.Berdova¹⁹ tomonidan tadqiq etilgan, Ye.P. Senechkina evfemizmlarning daxldor belgilarini ko'rsatdi.

R.A.Budagov tabuning paydo bo'lishiga insoniyatning e'tiqodi turtki bo'lganligini va bu ma'lum ma'noda tafakkur rivojining asosi ekanligini e'tirof etgani holda, evfemizm yuzaga kelishida muhim omil emas deb hisoblaydi. Chunki tabu boshqa sabablarga ko'ra vujudga kelgan. Evfemizm esa nutqiy madaniyat yuzasidan aytish noqulay bo'lgan vaziyatni yumshatish uchun qo'llanadi.

N.M.Potapova tilshunoslar tadqiqotlari natijasiga ko'ra, ayni jarayonning quyidagi belgi(mezon)larini ko'rsatadi:

– denotatning stigmatikligi (salbiy bo'yoqdorligi) («stigma» tushunchasi N.M.Berdova tadqiqotida sharhlanadi: «Stigma ostida nafaqat predmetning antesedentda aks etgan salbiy xususiyati, balki salbiy taassurot uyg'otish xossalari ham tushuniladi»);

- ijobiy bo'yoq hosil qilish;
- ifodaning asliyatini saqlash.

E.P.Senechkina qo'shimcha belgilarini ham ko'rsatadi:

– evfemizmning denotat salbiy bo'yog'ini yumshatuvchi semantik noaniqligi;

– denotatni ijobiylashtirishda gap qaysi predmet yoki hodisa haqida ketayotganligining anglashilishini ta'minlovchi formal tabiati.

U ushbu o'lchovlarga javob bermagan ifoda evfemizm emasligiga va bu fikrga shu hodisani o'rganishga harakat qilgan barcha olimlar qo'shilishini ta'kidlaydi.

V.P.Moskvina evfemizmlarning kategorial maqomi, evfemizasiya usulining qo'llanish sferasi, shuningdek, evfemizmlarning qator yondosh hodisa (psevdoevfemiya, kriptologiya, ezop tili, dezinformasiya, obrazli ifoda)lar bilan o'zaro munosabatini tadqiq qildi. Evfemizmlarning mavzuviy va situativ xususiyatlari, qo'llanishi, yasalishi, sinonimik ham leksik tizimdagi o'rni, lison va nutqqa munosabati, leksikografik tavsifiga doir fikrlarini bayon etdi. XXI asrdan boshlab birgina rus tadqiqotchilari tomonidan evfemizm mavzusi doirasida 15 ga yaqin nomzodlik dissertatsiyalari yoqlangani bu hodisani o'rganish yangi kuch olayotganidan dalolat beradi. Shuningdek, evfemizm tasnifi xususida turli tilshunos olimlar qarashlariga fikr bildirib, o'z ishlarida uning yaratilish sabablariga ko'ra tasnifini taklif etadi.

O'zbek tilshunosligida bu atama 1963-64-yillarda N.Ismatullaevning "Hozirgi o'zbek tilida evfemizmlar"²⁰ nomli dissertatsiyasi orqali o'rnashdi. 1997-yilda A.Omonturdiyev evfemizmnii "uslubshunoslikning tadqiqot obyekti sifatida allaqachon o'z yechimini topishi kerak bo'lgan mavzu"²¹ sifatida keng doirada o'rganib, o'zbek nutqining evfemik asoslarini tadqiq qiladi.

¹⁹ Бердова Н.М. Эвфемизмы в свете теории вторичной номинации: Дисс... канд. филол. наук. – М., 1998.

²⁰ Исмагуллаев Н. Эвфемизмы в современном узбекском языке: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – Ташкент, 1963. – С.19.

²¹ Омонтурдыев А.Ж. Эвфемик воситаларнинг функционал-услугий хусусиятлари: Филол. фанлари номзоди...дисс. – Тошкент, 1977. – Б. 176.

Tilshunos M. Mirtojiyevning “O‘zbek tili semasiologiyasi” monografiyasida tabu va evfemizm hodisalarining munosabati, ularning o‘rganilish tarixi masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

Olim evfemik ma‘noning hosila ma‘no ekanligi, bu hosila ma‘nolar metaforik, metonimik usullarda vujudga kelishini, sinekdoxik va vazifadoshlik asosida evfemik ma‘no paydo bo‘lmashini ta’kidlaydi²².

Aytib o‘tish kerakki, evfemizm xususida tilshunos olimlar tomonidan yo‘l-yo‘lakay ham fikrlar bildirilib, unga turli tomondan yondoshilgan. Masalan, H.Shamsiddinov so‘zlarning evfemik funksional-semantik sinonimlari²³ haqida fikr-mulohazalarini bildirsa, A.E.Mamatov doktorlik ishida frazeologizmlarning evfemik va disfemik shakllanishiga alohida to‘xtaladi²⁴.

Shuningdek, ayrim badiiy til bilan bog‘liq ishlarda ham til birliklarining evfemik ma‘nosiga e‘tibor qaratiladi. Jumladan, “Boburnoma” leksikasini maxsus tadqiq qilgan olim Z.Xolmonova²⁵ unda qo‘llangan evfemizmlar xususida ayrim fikrlarni bayon etgan. Tilshunos M. Mirtojiyevning “O‘zbek tili semasiologiyasi” monografiyasida evfemizmlarga maxsus o‘rin ajratilgan²⁶.

Ma‘lum bo‘ladiki, evfemizm o‘zbek tilshunosligida disfemizmga²⁷ nisbatan kengroq o‘rganilgan bo‘lib, bugungi kunga qadar yuqorida sanab o‘tilgan olimlar tomonidan uning asosiy nutqiy xususiyatlari tadqiq etilgan.

A.Omonturdiyev evfemizmlarni etimologik, ijtimoiy-madaniy aspektda o‘rganish kerak deb hisoblaydi. Evfemik ma‘noning evolyutsiyasiga, yondosh hodisalarga va til sathiga munosabatiga e‘tiborini qaratadi. Shu bilan birga, uni qo‘llanish darajasiga ko‘ra umumnutqiy va xususiy nutqiy evfemaga ajratib, ifoda usullarini o‘rganadi. Tasnifiy xarakterdagi bu izlanish o‘zbek tili nutqining evfemik birliklari haqida ko‘proq amaliy ma‘lumot beradi. Bungacha esa mualliflar jamoasi tomonidan 1983-yilda nashr etilgan “O‘zbek tili stilistikasi” o‘quv qo‘llanmasida evfemizm hamda kakofemizm (disfemizm) xususida ma‘lum darajada fikr yuritilgan edi.

A.Omonturdiyev muayyan soha evfemiyasi, ya’ni chorvador nutqiga xos evfemik vositalarni etnolingvistik nuqtai nazardan tavsiflashga bag‘ishlangan “Professional nutq evfemikasi” nomli doktorlik dissertatsiyasida chorvadorlar nutqidagi, xususan, chorvadorlarning hayoti, yashash tarzi, dunyoqarashi, urf-odatlar, an‘analari, marosimlari bilan bog‘liq holda vujudga kelgan evfemizmlarni tadqiq qildi.

Evfemiya hodisasi bilan shug‘ullangan tilshunos olimlarning har biri uning turli belgilariga asoslangan tasniflarini ham u yoki bu darajada amalga oshirishga harakat qilishgan.

Hodisa boshqa lisoniy birliklardek serqirra bo‘lgani kabi, bu tasniflarda evfemizmlarning turli qirralariga e‘tibor qaratilgan bo‘lib, qo‘lga kiritilgan natijalar ham turlicha.

²² Миртожиев М. Ўзбек тили семасиологияси. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2010. – Б. 119-127.

²³ Шамсиддинов Х. Сўзларнинг эвфемик функционал-семантик синонимлари // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 1997. - № 6. – Б. 22.

²⁴ Маматов А.Э. Ўзбек тили фразеологизмларининг шаклланиши масалалари: Филол. фанлари д-ри ... дисс. – Тошкент, 1999.

²⁵ Холмонова З.Т. Бобурнома лексикаси тадқиқи: Филол фанлари д-ри ... дисс. автореф. – Тошкент, 2009.

²⁶ Миртожиев М. Ўзбек тили семасиологияси. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2010. – Б. 119-127.

²⁷ А.Ҳожиёвнинг “Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати” (Тошкент, 2002)да “disfemizm” термини киритилмаган.

Bu turli-tumanliklar qarama-qarshidek tuyulsa-da, aslida bir-birini to'ldirishga xizmat qilishini ta'kidlash lozim.

Rus tilshunosi R.A.Budagov evfemizmlarni ikki yirik turga bo'lishni taklif etadi: a) badiiy til evfemizmlari; b) turli jargon evfemizmlari. Birinchi turga qo'pol so'zni ifodalamaslikka intilish asosida yuzaga kelgan evfemizmlar kiritilgan (masalan, срапости so'zi o'rnida qo'llangan почётный возраст evfemizmi).

R.A.Budagov kontekstual evfemizmlarni alohida guruhlaydi. Ular nisbatan mukammalroq va fikrni ifoda etayotgan shaxsning fe'l-atvori hamda matn shartiga asoslanadi.

Kontekstual evfemizmlarni Y.P.Senichkina okkazional evfemizm deb nomlaydi. Ular doimo nutqda yuz beradi va evfemiya hodisasining barcha talablariga javob beradi, ammo tayyor qolipga ega bo'lmaydi. Odatda, bunday evfemizmlar obrazli va metaforik tabiatli bo'ladi.

Bu xildagi evfemizmlar A.M. Kasevning ham e'tiboridan chetda qolmagan. Uning fikricha, okkazional evfemizmlar kuchli evfemik ta'sir (bo'yoq)ga ega. Ular yangi shaklga kiritilmagan.

Y.P.Senichkina okkazional evfemizmlar bilan bir qatorda quyidagi turkumlarni ajratadi: tilda o'z qolipiga ega va ifodalovchi uchun ma'lum bo'lgan evfemizmlar, kelib chiqishi ifodalovchi uchun noma'lum (biror shaxs yoki narsa-hodisa bilan bog'liq) bo'lgan evfemizmlar, shuningdek, tarixiy evfemizmlar va disfemizmlar.

Tasniplarning salmoqlisi mavzuiy tasnifdir. Bu borada R.Xolder tomonidan qilingan tasnif e'tiborga molik. U leksik-semantik jihatdan evfemizmlarni 60 ta kichik sinfga ajratadi. Bu tasnif evfemizmlarning denotativ mazmuni xilma-xilligidan dalolat beradi.

A.M.Kasev evfemizmlarni 10 ta mavzu doirasiga ajratadi:

- 1) ilohiy kuchlar nomi;
- 2) o'lim va kasallikni anglatuvchi birliklar;
- 3) nuqson bilan bog'liq nomlar;
- 4) jins bilan bog'liq nomlar;
- 5) kambag'allikni anglatuvchi nomlar;
- 6) ayrim kasblarni anglatuvchi nomlar;
- 7) aqliy va jismoniy nuqson nomlari;
- 8) kiyim qismlari nomlari.

M.A.Kasevning yana evfemik vositaning ontologik xarakteriga ko'ra tasnifi ham mavjud:

- 1) shaklga kirgan evfemizmlar;
- 2) tabiiy ravishda vujudga kelgan evfemizmlar;
- 3) uslubiy bo'yoq (ironiya yoki yumor) asosida tabiiy vujudga kelgan evfemizmlar.

Ijtimoiy tasnif evfemizmlar mohiyatini ochishda o'ziga xos o'rin tutadi. U so'zning ma'lum ijtimoiy guruhga tegishliligi asosida ajratiladi²⁸.

Misol tariqasida B.A.Larin tasnifini keltirish mumkin:

- 1) umummilliy, adabiy evfemizmlar;

²⁸ Кади́рова Х.Б. Абдулла Қодирийнинг эвфемизм ва дисфемизмдан фойдаланиш маҳорати: Филол.фан.номз. ... дис. автореф. – Т., 2012. – 25 б.

- 2) sinfiy va kasbiy evfemizmlar;
- 3) oilaviy-ro'zg'or evfemizmlari.

Ayrim tadqiqotchilar tomonidan evfemizmlarning lingvistik tasnifi ham amalga oshirilgan:

- 1) tuzilishiga ko'ra (so'z, so'z birikmasi, gap);
- 2) uslubiy xususiyatiga ko'ra (ko'tarinki, neytral, quyi darajadagi);
- 3) so'z qurilishiga ko'ra: a) ko'chim (metafora, metonimiya, mohiyatining torayishi va h.) asosidagi; b) shakl o'zgartirish yo'li bilan hosil qilingan (fonetik buzilish, konversiya, affiksasiya, abbreviasiya va h.); v) o'zlashma birliklar asosida.

V.P.Moskvina evfemizmlarning quyidagi turlarini farqlagan:

- 1) qo'rqituvchi hodisalar evfemizmlari;
- 2) maishiy evfemizmlar;
- 3) etiket evfemizmlari
- 4) niqoblovchi evfemizmlar (siyosiy, sosial);
- 5) evfemizmlarning modal tiplari (hazil evfemizmlari, kinoya evfemizmlari).

O'rganilayotgan hodisaning tasnifi o'zbek tilshunoslarining e'tiboridan ham chetda qolmadi. N. Ismatullaev²⁹ evfemizmlarni 5 yirik guruhga ajratadi:

- 1) tabu bilan bog'liq evfemizmlar (zaharli hasharotlar nomi; yirtqich hayvonlar nomi; kasallik nomi; er va xotinning bir-birlari nomlarini aytmassliklari; xotin-qizlar tilida uchraydigan evfemizmlar);

- 2) bid'at, irim qilish bilan bog'liq evfemizmlar;

- 3) ma'nosi qo'pol, aytish noqulay bo'lgan so'z va iboralar o'rnida qo'llanadigan evfemizmlar;

- 4) nutqiy bezamalik, ko'tarinkilik va diniy maqsadlar uchun qo'llanadigan jargon evfemizmlar;

- 5) stilistik evfemizmlar.

Mavzuiy guruhlariga ajratilgan ifodalar tasnifi esa A.Omonturdiyev³⁰ tomonidan tadqiq qilingan ilmiy ishda o'z aksini topadi:

- 1) oila qurish bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 2) axloqsizlik bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 3) intim munosabat bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 4) murojaat bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 5) inson a'zolari va ular bilan bog'liq kiyim nomlari evfemasi;
- 6) jismoniy nuqsonlar bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 7) ovqatlanish va uning hazmi bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 8) insonning salbiy faoliyati bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 9) ayrim odat-an'ana bilan bog'liq evfemik vositalar;
- 10) qarilik tushunchasi bilan bog'liq evfemik vositalar;

²⁹ Исмагуллаев Н. Эвфемизмы в современном узбекском языке: Автореф. дис...канд. филол. наук. – Т., 1963. – Б. 78.

³⁰ Омонтурдыев А.Ж. Эвфемик воситаларнинг функционал-услубий хусусиятлари: Филол. фанлари номзоди ...дисс. – Т., 1977. – Б. 176.

11) o'lim bilan bog'liq evfemik vositalar.

Shuningdek, olim doktorlik dissertasiyasida evfemani 7 guruhga ajratadi:

I. Voqelikning tabulanish darajasiga ko'ra: 1) nomini aytib bo'lmaydigan, aytish man etilgan; 2) qo'rqinch, noxush xabar yoki o'lim bilan bog'liq; 3) nomini aytish mumkin, biroq nutq etikasiga mos kelmaydigan.

II. Semantik-grammatik shakllanishiga ko'ra: 1) lisoniy; 2) nutqiy.

III. Ta'sirchanlik, bo'yoqdorlik, originallik darajasiga ko'ra: 1) individual; 2) okkazonal.

IV. Ma'noning ifodalanish usuliga ko'ra: tagma'noli.

V. Til evfemik qatlamini shakllantirishdagi roliga ko'ra: 1) ritorik; 2) olmoshli.

VI. Ifoda vositasiga ko'ra: 1) verbal; 2) noverbal: a) implikativ; b) kinetik.

VII. Noadabiy til vositalarining qo'llanishiga ko'ra: argo-simvolik evfema: a) umumnutqiy; b) xususiy nutqiy.

Ko'rinadiki, evfemizm o'zbek tilshunosligida disfemizmga nisbatan kengroq o'rganilgan bo'lib, bugungi kunga qadar yuqorida sanab o'tilgan olimlar tomonidan evfemizmning ko'proq nutqiy qatlam sifatidagi xususiyatlari sistemali tadqiq etilgan. Uning yondosh hodisalarga munosabati, turdosh bo'lgan tiplari, til sathidagi o'rni belgilanganligi, lisoniy va nutqiy evfemalar farqlanib, evfemik ma'no kategoriyalari funksional-uslubiy jihatdan tasnif qilinganligi ahamiyatli. Qolaversa, o'zbek tilshunoslari orasida ayni masala yuzasidan hanuz bahs-munozaralar olib borilayotganligi uning turli sohalar bo'yicha chuqurroq o'rganilishi lozimligidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Агаян Э.А. Введение в языкознание. – Ереван: Университет, 1960. – С.269.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1959. -С.12-55.
3. Артюшкина Л.В. Семантический аспект эвфемистической лексики в современном английском языке: Дисс...канд. филол. наук. – М., 2002.
4. Атаев С. Эвфемизмы в туркменском языке: Автореф. дисс...канд. филол. наук. – Ашхабад, 1955. – С.21.
5. Баскаков Н.А. Пережитки табу и тотемизма в языках народов Алтая // Советская тюркология. – Баку, 1974. – №2. – С.3-9.
6. Бердова Н.М. Эвфемизмы в свете теории вторичной номинации: Дисс... канд. филол. наук. – М., 1998.
7. Босчаева Н.Ц. Контекстуальная эвфемия в современном английском языке. – Л.: Наука, Ленинградское отд., 1989.
8. Будагов Р.А. Введение в науку о языке. – М.: Индрик, 2003.
9. Булаховский Л.А. Введение в языкознание. Часть 2. – М.: Учпедгиз, 1953.
10. Вандриес Ж. Язык. – М.: Учпедгиз, 1937.
11. Ванштейн С.П. Личные именно-термины родства и прозвища у тувинцев // Ономастика. – М.: Наука, 1969. – С. 128-131.
12. Дарбакова В.П. Омонимия. МНР // Ономастика. – М.: Наука, 1969. – С. 199-200.

13. Исматуллаев Н. Эвфемизмы в современном узбекском языке: Автореф. дисс... канд. филол. наук. – Ташкент, 1963. – С.19.
14. Исматуллаев Н. Эвфемизмы в современном узбекском языке: Автореф. дис...канд. филол. наук. – Т.: -1963. – Б. 78.
15. Кадирова Х.Б. Абдулла Қодирийнинг эвфемизм ва дисфемизмдан фойдаланиш маҳорати: Филол.фан.номз. ... дис. автореф. – Т., 2012. – 25 б.
16. Кацев А.М. Эвфемизмы в современном английском языке. – Л.: Наука, 1977.
17. Кужим Г.Г. Универсальный лингвистический закон триады: Дисс...канд. филол. наук. – Армавир, 2003.
18. Ларин Б.А. Об эвфемизмах // Ученые записки ЛГУ. – Л., 1961.
19. Маматов А.Э. Ўзбек тили фразеологизмларининг шаклланиши масалалари: Филол. фанлари д-ри ... дисс. – Тошкент, 1999.
20. Миртожиев М. Ўзбек тили семасиологияси. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2010. – Б. 119-127.
21. Омонтурдиев А.Ж. Эвфемик воситаларнинг функционал-услубий хусусиятлари: Филол. фанлари номзоди...дисс. – Тошкент, 1977. – Б. 176.
22. Реформатский А.А. Введение в языкознание. – М.: РАН, 2005.
23. Самойлович А.Н. Женские слова у алтайских тюрков // Язык и литература. – Л., 1929. Т 3. – С. 124-125;
24. Самойлович А.Н. Запретные слова в языках казах-киргизской замужней женщины. – СПб: Рус. вост. отд. общество. – 1915. – С. 167.
25. Сат Ш.Ч. Табу и эвфемизмы в тувинском языке // Советская тюркология. – Баку, 1981. – С. 45.
26. Турбачев О.Н. Из истории табуистических названий // Вопросы славянского языкознания. Вып. 3. – М., 1958. – С.12.
27. Холмонова З.Т. Бобурнома лексикаси тадқиқи: Филол фанлари д-ри ... дисс. автореф. – Тошкент, 2009.
28. Ҳожиёв А. Лингвистик терминларининг изоҳли луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1985. – Б. 109.
29. Шамсиддинов Ҳ. Сўзларнинг эвфемик функционал-семантик синонимлари // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 1997. - № 6. – Б. 22.